

näyttää kyllä ymmärtävän. Hän toistaa myös useaan otteeseen, vaikka digitaalitekniikasta aineiston suodatus-, tähdennys- ja täydennysjärjestelmää työssään kehittääkin, että ihmisen päätösvalta on syytä säilyttää.

Asian ytimet Turpeisella ovat "metadata", aineiston kuvailu käsiterakenteiden, asiasanojen sekä aineiston laji-, lähde- ja osoitetietojen avulla, "profiilit" eli kunkin "asiakkaan" mallinnetut tarpeet, kiinnostukset ja muut piirteet sekä "agentit", erityistehtäviään omia aikojaan täyttävät ohjelmasovellukset. Tällaiset sovellukset pyöriivät jossain taustalla, sovittavat eri toimitus- ja muista lähteistä saatavia aineksia yhteen eri henkilöitä ja yhteisöjä vastaanottajapuolella edustavien määritysten kanssa sekä kokoavat lennosta näille kullekin vastaanottajalle sopivia esityksiä irtopalikoista.

Turpeisen väitöskirjasta saa mielikuvaa siitä, mihin verkostojulkaisemisessa osin on jo menty ja millaisin pyrkimyksin. Lukija jää ihmettelemään esimerkiksi sitä, mitä jää palikoita vapaasti tilaustöissä yhdisteltäessä jäljelle nykyisten suomalaisten Journalistin ohjeiden viidennentoista kohdan mukaisesti haastateltavan oikeudesta ennakolta saada tietää, missä väli-neessä ja millaisessa yhteydessä hänen lausumaansa käytetään.

Oudolta tuntuu, kun kirjoittaja puhuu käsiterakenteista "ontologioina". Teknisten tieteiden piirissä tavattava lähdeviittauskäytäntö vaikuttaa myös melko karkealta, kun esimerkiksi Ludwig Wittgensteinin "Filosofisia tutkimuksia" -teoksen englanninnoksen ensimmäiseen painokseen viitataan väitöskirjan sivulla 38 vain näin: "Wittgenstein [1953] argues that ..."

Erityisihmettely täytyy suunnata Teknillisten tieteiden akatemialle: miksi suomalaisen yhteisön paljolti suomalaisia tutkimuksia sisältävän julkaisusarjan nimi sulkee Suomen pois ja puhuu vain Skandinaviasta?

PASI KARONEN

Virkakielen olemuksesta kattavasti

Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiiliä: TEKSTI TYÖNÄ, VIRKA KIELENÄ.

Helsinki: Gaudeamus 2000. 352 s.

Virastojen kieltä pidetään yleisesti kapulakielenä, byrokraattisena ja tavallisen ihmisen näkökulmasta vaikeana – ellei mahdottomana – ymmärtää. Mielikuvaa vahvistavat julkisuudessa puidut tapaukset, kuten opintotukien takaisinperintätösotku, jonka synnä pidettiin osin Kelan ohjeiden vaikeaselkoisuutta. Teksti työnä, virka kielenä -teoksessa virkakieltä avataan kielitieteellisestä näkökulmasta, mutta tarkastelu laajenee monitieteiseen suuntaan: intertekstuaalisuuteen, kielellisiin konventioihin ja kieleen suhteessa valtaan ja ideologiaan.

Teos raportoi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa vuosina 1997-2000 toteutetun virkakieli-tutkimuksen tuloksia. Hankkeen lähtökohta oli tutkia paitsi hallinnon tekstejä niiden konteksteissa, myös selvittää työn ja kielen suhdetta. Virkatyö ja -kieli limittyvät-kin teoksessa mielenkiintoisella tavalla. Virkakoneistossa tuotetut tekstit kertovat kirjoittajien mukaan myös tekstiä tuottavasta instituutiosta toimintatapoineen.

Pirjo Hiidenmaa hahmottelee kirjan alussa kuvaa virkakielen piirteistä ja johdattelee lukijaa teoksen teemoihin ja aiempaan tutkimukseen. Vesa Heikkinen mm. analysoi osiossaan erilaisia virkatekstejä sekä erittelee virkatyön kielellisiä käytänteitä, tarkastellen lopuksi virkakielen suhdetta valtaan ja ideologiaan. Ulla Tiiliä puolestaan ottaa lähiluvun kohteeksi kansalaiselle suunnatun tekstin, päivähoitopäätöksen.

Teoksessa virkatekstiä kuvataan persoonattomaksi, usein monen kirjoittajan yhdessä tuottamaksi tekstiksi, jossa tekijä ja vastaanottaja kätetään rivien väleihin. Virkatyö on Heikkisen mukaan ammattityötä ammattikielellä, johon sisältyy oletus tietävästä, asiantuntevasta lukijasta. Virkakielen kie-

loppi on tunkeutunut myös virastojen tuottamiin julkisiin teksteihin, esimerkiksi esityslistoja ei Heikkisen mukaan tuoteta niinkään suurelle yleisölle kuin samantyyppiselle suppealle lukijajoukolle. Virkakoneiston tulisi kuitenkin toimia demokratian ihanteiden mukaisesti yhteiseksi hyväksi, jolloin kansalaisten tulisi voida seurata sen toimintaa ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. Heikkinen kuvaa virastojen tekstityötä moderniksi "melutyöksi" ja vertaa sitä tehdashallien työilmapiiriin, jossa työntekijät joutuvat kovan melun vuoksi kommunikoimaan äänettömästi, huulilta lukien. Onko vaarana, että tekstityöntekijä katoaa kieltensä ihmemaahan, tekstiltä katoaa yleisempi merkitys, Heikkinen kysyy. Virkateksteissä ei opasteta "ulko-puolisista", teksteistä on vaarassa tulla "huulten liikettä", jota ymmärtävät vain toiset virastojen tekstityöläiset.

Toisaalta teoksessa nähdään virkatyön yhä kasvavassa määrin medioituvan: virastojen paineet tiedottamisen tehostamiseen ja lisäämiseen kasvavat. Virkakieli näyttäisi suuntautuvan kohti imagorakennusta, mihin liittyy kuntalaisten puhuttelemisen asiakkaana, kunnan tehtävien näkeminen palveluiksi ja virastojen pyrkiminen tiedotusvälineiden kentälle tuottamaan "valmista" uutismateriaalia.

Teksti työnä, virka kielenä piirtää tarkan kuvan virkakiellestä ominaisuuksineen. Mm. virkahenkilöille tehtyjen haastattelujen kautta teos hahmottelee lisäksi sitä kontekstia, työkulttuuria, jossa virkatekstit syntyvät – kiirettä, päivittäisiä palaverieja, töiden kantaamista kotiin – sekä pohtii ansiokkaasti virkakielen asemaa ja merkitystä laajemmassa, yhteiskunnallisessa kehyksessä.

AULI HARJU